

ՍԱՐՍԱՆԳԻ ԶՐԱՄԲԱՐԸ ՉԻ ԿԱՐՈՂ ԿՈՎԱՆՆՁՈՐ ԼԻՆԵԼ

Դարեր շարունակ մտնում էր Թարթառը, ավազ դարձնում լեռ ու քարափ, քրքրում երկրի կուրծքը: Դժվար էին հասկանում նրան: Խեղդամահ էր անում մարդկանց, քշում հուրեր ու ցանքսեր, ջրադայներ ու կամուրջներ: Լույս էին դառնում մյուս գեղերը, շենացնում աշխարհը, Թարթառը մնում էր վայրենի, ավերում Ջրաբերդի շրջանը:

Մի օր ժայռի վրա բույրոգերներ հայրենվեցին: Մարսափից կույ էր եկել Երիցմանկանց վանքը: Դարեր ի վեր նա ժայռերին տեսել էր միայն վայռի այծեր ու Լեզնիկներ, ձորերից լսել՝ արջի գոռույր: Իսկ հիմա Մարսանգի ձորից լսում էր անձանոթ մտնչուն, կարծես հերիաթային հրեշներ են եկել ժայռերի ուսերին: Բույրոգերների վրա Լեզնիկի պես ճարպիկ ու վազրի պես ուժեղ վարորդներն են Գրիշա Գրիգորյանը, Վիկտոր Պերովը: Վիկտորը փորել է Կույրիշեի հիդրոհանգույցի ամբարտակը: Մեկը հյուսիսից, մեկը հարավից եկել, ձուլվել են իրար ու ելել ժայռերի ուսերը: Հիմք են փորում ամբարտակի համար, հիմք... ժայռերի վրա: Այսպես էր կառուցվում Մարսանգի ջրամբարը:

Թարվում չլրպագրեցին, որովհետև նրանում պակասում էր «ինքերմայիտնալիզմը», այսինքն աղբյուրանցի շինարարների չկային: Այն մեքենային մատնեցին «այստփասնում, որովհետև իրավումը չունեին խտանվելու Դարաբաղի գործերին, բանի որ մարզը պարկանում էր Աղբյուրանցին:

Շինարարության փարիմներին Աղբյուրանց խորհրդային երկրով մեկ բնրկահարում էր, որ այդ հսկա կառույցն իրականացվում է «Եղբայրական Դարաբաղի» փարածքում, «Եղբայրական ժողովրդի» համար: Կասում Իսմայիլի, Միր-Բաշիրի, Աղդամի, Ժղանովի և աղբյուրանական այլ շրջաններում ոռոգելի դարձան շուրջ կես միլիոն հեկտար հողեր: Իսկ Դարաբաղից ջուր հասավ միայն Մարտակերպի շրջանի ցածրադիր գոտուն այն էլ ջրի 13-17 րոկոսը նայած զինված եսկիցների բնահաճույքին: Մարտակերպի շրջանի վերջին գյուղերի վիճակն սովելի վարացյալ: Նրանց հարյուրավոր հեկտար բերրի հողերը մնացին ջրամբարի հաղակին: Հույսեր էին փայփայում, թե կկառուցվեն պոմպակայաններ, որոնց շնորհիվ կփոխհարուցվեն ոչ միայն կորցրած հարյուրավոր հեկտարները, այլև ոռոգելի կորածներն նոր փարածքներ, ու ջրամբարի շրջակա գյուղերում հնարաբար կլինի «ապահովել կյանքի գոնե մվազագույն պահանջները: Ոչինչ էլ չիրականացավ: Արցախյան երիտասարդները որ փարագրությունից վառ երազանքներով վերադարձել էին ու «հոսնակցել շինարարությանը, հուսախաբվեցին: Տարիներ սպասելուց հետո, իրենց ընդամիջները կերակրելու հոգյաով, նորից ցրվեցին, որը խոսքան աշխատանքի, որը մշտական բնակության: Հիմա Հայաստանի որոշ պաշտոնյաներ հեզմանքով մեքում են «նախկին դարաբաղիցիներ»: Բայց չէ՞ որ անգամ հայաստանցիներն են գյուղերը լքել, իսկ դարաբաղիցիները եղել են կրկնակի ճնշման փակ էլ սոցիալական, ել ազգային:

Հիմա Դարաբաղը գարթնել է շար փարագիրներ վերադարձել են ավելի հզոր կամչով, շինարարի մուրճի փոխարեն գեներ վերցրել ու հողթանակել: Երբ վերջնականապես իրենց հողի փերը դառնան, կծաղկեցնեն ասբողջ Դարաբաղը, ու կհառնեն մատն այն երազանքները, որ ծագել էին ջրամբարի շինարարության փարիմներին: Աշխատանքից հոգնաբեկ ջրաբերույթները հանգստանալու չեն գնա հեռավոր ծովերի ափերը, իրենց կլիման են ծովը, ել ծովափը, ել շրջակա կուսական անբառները: Դրանցում առողջարաններ կկառուցվեն, մատն ձկնաբուծարան:

Խաղաղության հասարակուսից հեռո՞ կիրագործվեն մյուս կիսաբ ծրագրերը կյանքի կկոչվեն նախագծերում՝ նիրհող Ջրաբերդի ու Մարադիսի կայանները, որոնք լայսով կհեղեղեն լեռնաշխարհը՝ Մոսկից մինչև Չանգերան:

ՀԱՏՎԱԾ ԱՆՏԻՊ ԱՎՆԱՐԿԻՑ
1967

ՅԵՏԳՐՈՒԹՅՈՒՆ ՔՍԱՆՅՈՒԹ ՏԱՐԻ ԱՆՅ

Հիմա ամերիկայի Պոլ Գորը ծրագիր է մշակել, որի համաձայն դեպի Բաքու հասող գերերը պետք է հանձնել Աղբյուրանցին, իբր մյուսներին ջուր պետք չէ: Դարաբաղի կարգավիճակի ու նրա փարածքների որոշման ժամանակ Աղբյուրանց կարող է պնդել, որ Մարսանգի ջրամբարը ինքն է կառուցել և այն ոռոգման համակարգով և էլեկտրակայանով, պետք է մնա իրեն: Ուրեմն, զարմանալի չէ, որ ամենակափառի կռիվները եղել են ջրամբարի մափուրցման: Ուրի հայ դիվանագետները նախապես պետք է իմանան, որ այդ չքնաղ ծովակը կառուցել են շրջակա գյուղերի հայերը, Հայաստանի մասնագիտարված ջրկարները և Ռուսաստանից եկած մասնագետները: 60-ական թվականների սովորության համաձայն ես հայերի և ռուսների հեր, ուզում էի մշել մատն ազգությանը աղբյուրանցիցի շինարարների անուններ, որ կառույցը ներկայացնելի որպես «ինքերմայիտնալ», ուր «կոփվում է» ժողովուրդների բարեկամությունը: «Հայրնագործած» միայն Հանգա Ալմենան էր, այն էլ պարզվեց, որ լեզգի է: Կային, իհարկե, հարուկներ աղբյուրանցիներ՝ վառելանյութերի, ավտոպահեստամասերի, արտահագուստների ու մթերքների պահեստները փոքրիկները, աշխատավարձ բաժանողները: Մեկ էլ շինարարության պետք էր աղբյուրանցի, որը մարում էր Բաքվում և ամեն ամիս սրանում աշխատավարձերից հավաքած «հարկերը»: Եւ Մարսանգում հայրենվում էր միայն Հեղար Ալիևի շրայսրին ուղեկցելիս: Ակնարկս Սփեփանակերպում և